

Istra za vrijeme francuske uprave s osvrtom na englesku obalnu blokadu

---

Jurić, Alesandra

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:631994>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-28**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Odjel za humanističke znanosti

Alesandra Jurić

**ISTRA ZA VRIJEME FRANCUSKE UPRAVE S OSVRTOM NA
ENGLESKU OBALNU BLOKADU**

Završni rad

Pula, 2015.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Odjel za humanističke znanosti

ALESANDRA JURIĆ

**ISTRA ZA VRIJEME FRANCUSKE UPRAVE S OSVRTOM NA
ENGLESKU OBALNU BLOKADU**

(ZAVRŠNI RAD)

JMBAG: 0303022361, redoviti student

STUDIJSKI SMJER: preddiplomski jednopredmetni studij povijesti

PREDMET: Istra i Rijeka za francuske uprave

MENTOR: Dr. sc. Nevio Šetić, izv. prof.

Pula, rujan 2015.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Alesandra Jurić, kandidat za prvostupnika povijesti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student:

U Puli, **. rujna 2015.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Alesandra Jurić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Istra za vrijeme Francuske uprave s osvrtom na englesku obalnu blokadu “ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, **. rujna 2015.

Potpis

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	6
2. POLITIČKO I ADMINISTRATIVNO USTROJSTVO	7
2.1. POKAZATELJI POLITIČKOG I DRUŠTVENOG ŽIVOTA U ISTRI.....	9
3. ISTARSKO DRUŠTVO I STANJE U JAVNOM ŽIVOTU	10
4. NASELJA I STANOVNIŠTVO ISTRE ZA FRANCUSKE UPRAVE.....	10
5. ISTARSKO GOSPODARSTVO.....	11
5.1. GOSPODARSTVO NOVIGRADSKE OPĆINE	12
5.2. GOSPODARSTVO POREČA I POREŠTINE.....	13
6. POREZNI SUSTAV	13
6.1. PRIHODI OPĆINE NOVIGRAD.....	14
7. KOPNENI PRIJEVOZ I VEZE.....	14
7.1. CESTOVNA MREŽA, TRGOVINA I EKSPLOATACIJA ŠUME NOVIGRADSKE OPĆINE.....	15
8. ZDRAVSTVENE PRILIKE	16
8.1. BOLESTI LJUDI	17
8.2. BOLESTI ŽIVOTINJA I BILJA	18
9. SLUŽENJE U VOJSCI I NACIONALNOJ STRAŽI.....	20
9.1. ISTARSKI KRALJEVSKI BATALJON.....	20
9.2 ČETA TOPNIKA OBALNE STRAŽE.....	20
9.3. SLUŽENJE U NACIONALNOJ STRAŽI.....	20
9.4. VOJNI BJEGUNCI.....	21
10. ENGLESKA OBALNA BLOKADA.....	23
11. ZAKLJUČAK	26
12. LITERATURA	27
13. SAŽETAK.....	29
14. SUMMARY.....	30

1. UVOD

Tema rada je kratko razdoblje istarske prošlosti od 1805. do 1813. godine kada je na tom području vladala francuska uprava čiji je način poimanja vlade i njezin pokretački motiv potpuno se razlikovao od habsburškog modela i prakse. Nametnuta je modernizacija u smislu svrhovitosti, racionalnosti i djelotvornosti koja je bila vođena odozgo bez traženja mišljenja stanovništva.¹ Kako bi se što preciznije prikazala prošlost Istre, prvo će se objasniti kakvo je bilo političko i administrativno ustrojstvo, te politički i društveni život u Istri koji je nametnula francuska uprava, kao i odnos stanovništva prema francuskoj vlasti. Posebna cjelina bit će posvećena veoma složenom poreznom sustavu koji je dosta pogodio tadašnje stanovništvo. Također, bit će prikazana cestovna mreža, kopnena trgovina te eksploatacija hrastove šume čiju su vrijednost vrlo brzo uočili Francuzi. Osim navedenog, stanovnici su morali služiti u vojsci i Nacionalnoj straži. Rekrutaciji vojnika francuska uprava pridavala je veliku pažnju zbog organizacije vojnog sustava i osiguranja javnog reda. Mnogi su pružali otpor i bježali iz vojske te će i o njima biti riječ kao o vojnim bjeguncima. Istarsko područje trpjelo je i stalne englesko – francuske sukobe na obali koji su nanijeli velike probleme ribarstvu, pomorstvu i gospodarstvu uopće, a s vremenom se razvilo gusarstvo koje su podržavali Englezi u borbi protiv Francuza.

Nakon detaljne obrade i navoda pojedinih primjera istarskog stanovništva pod francuskom upravom, priložit će se kratak zaključak te sažetak cjelokupnog istraživanja građe.

---

¹ Centar za povijesna istraživanja – Rovinj, *Istra kroz vrijeme*, „Talijanska unija – Rijeka“, Rovinj, 2009., str. 433. – 435.

2. POLITIČKO I ADMINISTRATIVNO USTROJSTVO

Godine 1797. Mletačka Republika je izgubila utjecaj na Jadranskom moru te novi pretendenti postaju Austrija i Francuska koja je bila predvođena Napoleonom I. Bonaparteom. Požunskim mirom iz 1805. godine Austrija je prepustila Francuskoj sve bivše mletačke posjede. Godinu dana poslije Napoleon je pripojio Mletačku Istru novoosnovanoj Kraljevini Italiji s centrom u Milanu te je Mletačka Istra tako činila jednu od 21 pokrajine na čelu s prefektom Angelom Calafatijem. Upravno je bila podijeljena na dva distrikta (koparski i rovinjski) te na sedam kotara/kantona koji su bili podijeljeni na općine na čelu sa načelnikom općine. Napoleon je 1808. godine Istru podigao na čast vojvodine, a vojvodom je imenovao maršala Bessiera. Uskoro se i uprava u Istri počela odvijati na francuski način.²

Tijekom francuske uprave u Istri su provedene mnoge reforme kao što su jednakost građana i ukidanje privilegija plemićima, ukidanje podjele na gradove te je na polju sudstva uveden Napoleonov zakonik. Zatim je sudska vlast odvojena od političke i gospodarske, uveden porezni sustav, reorganizirana je crkva te su ukinute mnoge bratovštine i samostani. Nakon Schonbrunskog mira 14. listopada 1809. godine i kraja francusko-austrijskog rata u kojem je pobijedila Francuska pod njihovu vlast dolazi Trst, Gorica, austrijski dio Istre, Kranjska, zapadni dio Koruške do Drave te Hrvatska sa desne strane Save do ušća Une kod Jasenovca. Novoosvojena područja sa Mletačkom Istrom, Dalmacijom, Bokom Kotarskom i Dubrovačkom Republikom činili su državu Iliriju tj. Ilirske pokrajine francuskog carstva s središtem u Ljubljani koje su postojale od 1809-1813. godine. Ilirske pokrajine podijeljene su na sedam pokrajina i to: Zapadna Koruška, Kranjska, Istra s Goricom, Gradiškom i Trstom, Civilna Hrvatska, Šest pukovnija Vojne krajine, Dalmacija te Dubrovačka Republika na čelu sa generalnim guvernerom maršalom Marmontom³. Takva nova tvorevina nije uspjela steći u svom postojanju državno-pravni položaj već je bila dio francuskog carstva.⁴

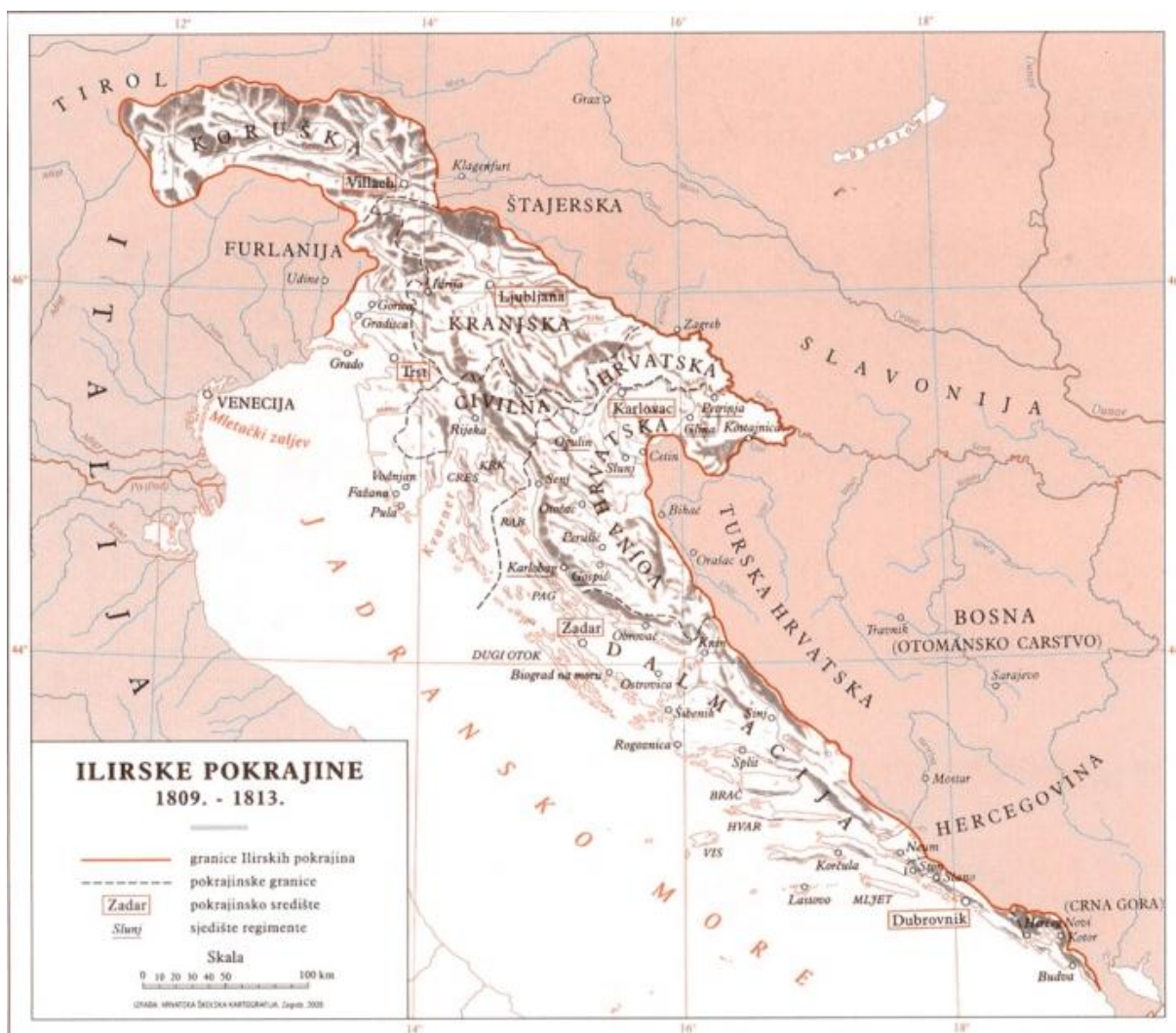
---

² Bernardo BENUSSI, *Povijest Pule u svjetlu municipalnih ustanova do 1918. godine*, "Žakan Juri", Pula, 2002., str. 494.- 507.

³ Frano BARAS, *Maršal Marmont Memoari*, Split: "Logos", 1984.

⁴ Lujo MATUTINOVIĆ, *Ogled o ilirskim provincijama i Crnoj Gori*, „Školska knjiga“, 2009.

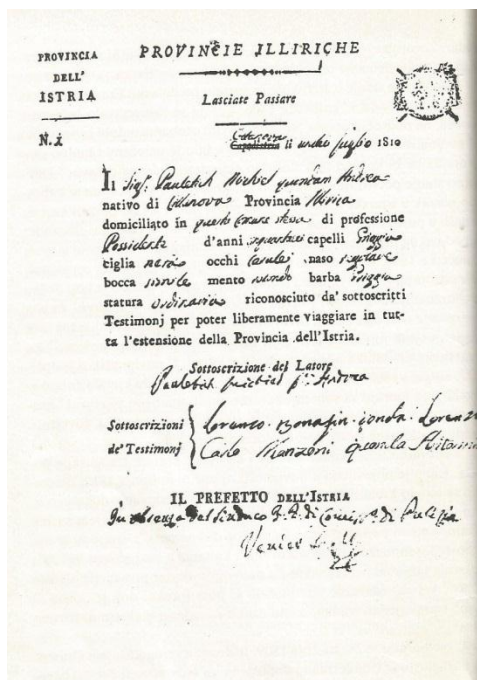

Slika 1: Ilirske pokrajine

2.1. POKAZATELJI POLITIČKOG I DRUŠTVENOG ŽIVOTA U ISTRI

Unutrašnje političko i društveno stanje u Istri mijenjalo se u skladu s paragrafima Napoleonovog građanskog zakonika. Za vrijeme francuske uprave dogodio se veliki napredak u zdravstvu, školstvu te u drugim zajedničkim potrebama kao što su javna sigurnost i bračni život. Velike su se promijene dogodile na religijskom polju jer su crkvi oduzeli dotadašnju moć i ostavili malu samostalnost. Primjer takvog rigoroznog postupanja dogodio se 26. svibnja 1808. godine kad su u mletačkoj Istri ukinute 616 crkvenih bratovština. Imovina im je zaplijenjena u ime države, a vođenje knjiga preuzela je civilna općinska uprava.

Odluka kojima je promijenjen politički i društveni život su: zabrana izdavanja pasoša (putovnica) na području općine Novigrad osobama između 18 i 30 godina čime se sprječavala mogućnost emigracije u drugu državu, bio je zabranjen ulazak u istarske luke noću, a svi putnici morali su se prijaviti općinskim organima dok su mjesta javnih okupljanja bila otvorena do 22,00 sata. Svi oni koji su se kretali poslije 22 sata morali su sa sobom nositi upaljeno svjetlo u protivnom prekršitelji bi bili uhićeni i odvedeni u zgradu Nacionalne straže na noćenje. Za nesmetano kretanje po Istri trebalo je posjedovati dokument (neku vrstu putovnice) u kojem su bili upisani osnovni podaci o vlasniku takvog dokumenta. Takve su se odluke donosile da bi natjerali stanovništvo da poštuje zakone te da bi ponešto i zaradili jer bi za sve dozvole bile potrebne takse.⁵

Slika 2: Propusnica za slobodno kretanje pokrajinom Istrom

⁵ Nevio ŠETIĆ, *Napoleon u Istri – Istra za Francuske uprave 1805-1813.*, Pula: „IKK Grozd“, 1989., str. 24-27.

3. ISTARSKO DRUŠTVO I STANJE U JAVNOM ŽIVOTU

Tijekom francuske uprave događala su se vrlo česta razbojništva i pljačke koja su ugrožavala pokretnu i nepokretnu imovinu te sigurnost ljudi (najviše onih koji su se kretali javnim cestama). Najopasnije je bilo kretanje glavnim prometnicama Pula – Trst i Rijeka – Trst. Razbojnici i pljačkaši u dokumentima se pojavljuju pod nazivima *malviventi*, *assassini*, *disertori* koji su djelovali u manjim grupama. Pljačkali su kuće, crkve, otimali novac, stoku, namirnice. Nakon 1809. godine smatra se da ih je u Ilirskim provincijama bilo oko 150. Suprostavio im se maršal Marmont koji je organizirao vojni pohod na njih te je u tom pohodu uhvaćeno i obješeno oko 60 razbojnika. Razbojnici su djelovali po cijeloj Istri, ali velik broj djela zabilježen je na području Poreštine gdje su napadi bili česti i krvavi. Nacionalna straža osnovala je i poseban odred za suzbijanje razbojnika koji nije puno pomogao jer su i dalje djelovali. Pojedinci su napadali i na javnim prometnicama, pljačkali, a ponekad i ubijali. Vojni bjegunci (dezerteri) postajali su članovi otimačkih grupa jer kod kuće nisu mogli nastaviti normalan život zbog mogućnosti da budu uhićeni. Najviše je takvim prepadima bila izložena cesta Rijeka – Trst stoga je Francuska propisala zakon o čuvanju ceste. Štetu nastalu prilikom razbojništva Uprava bi nadoknađivala na štetu seljaka koji bi to morali nadoknađivati, ali prilikom pronalaska razbojnika trebali su im razbojnici vraćati oduzeto. Propisano je bilo i uhićenje stanovnika onih općina gdje je bio napad te njihovo držanje u tršćanskom zatvoru sve do pronalaska krivca. Smatra se da je vlast tako postupala jer je sumnjala u pojedince iz općina, a nije mogla dokazati. Oni razbojnici koji su bili uhićeni osuđeni su na smrt te obješeni na javnim cestama šest mjeseci kao opomena drugima.⁶

4. NASELJA I STANOVNIŠTVO ISTRE ZA FRANCUSKE UPRAVE

Dolaskom francuske uprave u Istru dogodile su se promijene u gospodarskom i političkom životu. Francuska je uvela civilne registre – matične knjige umrlih, vjenčanih i rođenih. Godine 1810. naredili su i da se popišu sve osobe rođene između 1770. i 1810. godine što im je trebalo zbog regrutacije vojnika. Od 01. siječnja 1811. godine uvedeno je pravilo kojim su roditelji bili dužni svako novorođenče upisati u općinskom civilnom registru te s potvrdom o upisu su mogli krstiti dijete kod svećenika. Uveli su i da se brak najprije mora sklopiti pred općinskim načelnikom, a zatim u crkvi.

---

⁶ Isto, str. 33-38.

Odlukom iz srpnja 1820. godine svim župnicima u Istri oduzete su matične knjige te su prenijete u općinske zgrade gdje su i ostale do dolaska austrijske uprave te ponovno vraćene svećenicima.⁷

5. ISTARSKO GOSPODARSTVO

Istarsko gospodarstvo se za vrijeme francuske uprave odvijalo pod specifičnim uvjetima. Pomorstvo, trgovina i ribarstvo što su bile najvažnije gospodarske grane bile su u stagnaciji zbog prisutnosti engleskog brodovlja i gusarstva. Ono što je bilo u porastu su krijumčari i razne špekulacije. Na primjeru Rovinja možemo vidjeti promijene jer je za vrijeme austrijske uprave uživao autonomiju dok je dolaskom Francuza došlo do novih ekonomskih odnosa s malo starih privilegija. Uz to nametali su vrlo velika podavanja u novcu i hrani koja su bila stalno u porastu. Povećanje cijene soli gotovo je uništilo rovinjsko gospodarstvo to jest količinu soljene ribe. Unutrašnji faktori kao što su razbojništva, novačenja, porezi teritorijalne promijene dovele su do velike destimulacije gospodarstva. Dodatne probleme pridonosile su prirodne nepogode kao što su tuča, bolesti, požari i slično. Ostala je zabilježena 1812. godina jer je tada došlo do velike štete u gospodarstvu zbog jake tuče i vjetra.⁸

Unatoč navedenim faktorima tradicionalni izgled gospodarstva Istre nije se uspio uvelike izmijeniti. Na kopnu su i dalje najvažnije grane bile poljoprivreda, stočarstvo i šumarstvo, a na obali pomorstvo, trgovina i ribarstvo. Poglavitito se održalo gospodarstvo sa soli, duhanom i građevinom jer je Istra bila bogata hrastovim drvetom na području Buja i Motovuna.

Na svu trgovačku robu koja se uvozila u Istru plaća se carina u visini od 4% od njezine ukupne vrijednosti, ali ako je roba dolazila iz krajeva pod francuskom upravom onda je iznosila 1%. Za drvo i ugljen trebalo se dobiti specijalno dopuštenje.⁹

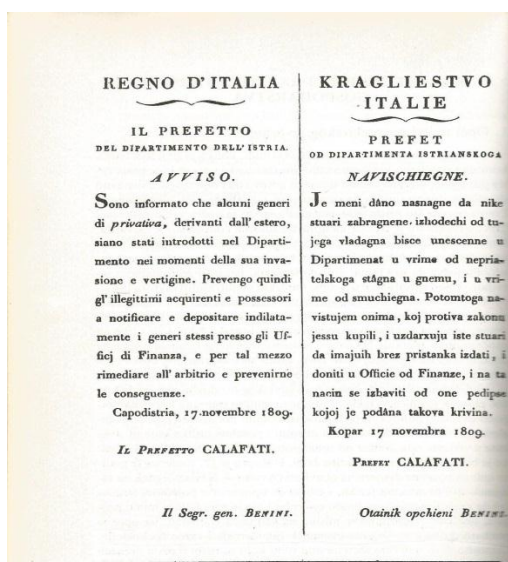
⁷ Isto, str. 68.-76.

⁸ Isto, str. 95.-98.

⁹ Nevio ŠETIĆ, *Prilog poznavanju ekonomskih odnosa u Istri, Rijeci i Kvarnerskim otocima za Francuske uprave (1805 – 1813)*, Pazinski memorijal, Pazin: „Istratisak“, 1990., str. 27. – 29.

5.1. GOSPODARSTVO NOVIGRADSKE OPĆINE

Novigrad i Brtonigla dva su veća središta općine Novigrad oko kojih su se učvrstila manja sela i stancije. Državni interes u gospodarskom smislu za Novigradsku općinu bio je izražen u eksploataciji šuma. Općina je spadala u siromašnije te je uvrštena u treću, posljednju kategoriju općina i plaćala je najmanji porez. Općinu je činilo oko 1700 stanovnika, nešto više od 300 obitelji. Iz detaljnih popisa vezanih za općinu saznajemo i koliko je kobila i konja posjedovalo stanovništvo Brtonigle. Na tom su prostoru konji bili veoma potrebni jer su korišteni u javne svrhe kada se prevozilo žito za opskrbu, a i kada se ono nosilo u mlin. Područje je obilovalo i ovcama, no većina je vlasnika ovaca u ljetnim mjesecima zbog nedostatka vode i hrane vodila svoje ovce na ispašu u planinske dijelove austrijskog dijela Istre. Za planinske pašnjake plaćali su travarinu i dva solda poreza po grlu. Tijekom čitave godine ljudi i stoka su se kretali u pravcu sjever – jug, ne samo u sjevernom dijelu Istre već i u drugim općinama, posebice u najjužnijem dijelu. Stanovništvo je svu svoju energiju i snagu upotrebljavalo za privređivanje i zadovoljavanje egzistencijalnih potreba, dok je tržišne viškove stvaralo u proizvodnji vina, eksploataciji šuma i prodaji drva za ogrjev što je činilo vitalnu snagu trgovine toga kraja koja je bila usmjerena prema Trstu i Veneciji gdje su se izvozili ti viškovi. Osim navedenog, na tom području proizvodile su se bačve i obruči koji su se u velikim količinama svake godine prodavali u vrijeme održavanja velikog općinskog sajma, kada se slavio sv. Pelagije.¹⁰

Slika 3: Obavijest istarskog prefekta Calafatija o zabrani prodaje neke trgovačke robe

¹⁰ N. Šetić, N. dj., *Napoleon u Istri...*, str. 112. – 116.

5.2. GOSPODARSTVO POREČA I POREŠTINE

Gospodarstvo porečke općine obuhvaća gospodarske grane i aktivnosti u gradu Poreču i na Poreštini, odnosno na geografsko – povijesnom području između ušća rijeke Mirne na sjeveru i Limskog zaljeva na jugu. Područje obuhvaća sela: Tar, Vabrigu, Novu Vas, Kosinožice, Veli Maj, Varvare, Žbandaj, Musalež, Valkarin, Dračevac, Fuškulin, Mugebu te velik broj stancija. Glavni pokretači gospodarstva bile su dvije djelatnosti ribarstvo i poljoprivreda. Za vrijeme francuske uprave na ovom području živjelo je oko 4000 stanovnika u oko 728 kuća. U ovom području razvijala se trgovina, ribarstvo i pomorstvo. Najviše se trgovalo vinom, drvom, soljenom ribom i žitaricama. U priobalju jaku gospodarsku granu činilo je ribarstvo gdje su ribu lovili samo vlasnici ribnjaka koristeći svoje povlastice. Prema popisu iz 1812. godine prihodi porečke biskupije potjecali su od tri takva ribnjaka: Val di Molin de Rio, Val di Cervera i u Tarskoj vali. Ta prava je biskupija dobila još 983. godine na temelju darovnice cara Svetog Rimskog Carstva Otona II.¹¹

6. POREZNI SUSTAV

Francuska uprava imala je vrlo složen porezni sustav koji je s vremenom varirao od malih davanja do nepodnošljivih razmjera. Dolaskom na istarsko područje reorganizirala je stari porezni sustav te je većinu naslijeđenih poreza ukinula, ali je nametnula nove. Porezni sustav sastojao se od izravnih i neizravnih poreza. Izravni porezi bili su zemljarina, kućarina, porez na obrt, glavarine, prireznine, porez na sastavljanje matica, a neizravni: razne pristojbe za registriranje, igraće karte, glazbu, ribolov i slično, te biljegovine, carine, brodarine... Posebne obveze davanja imali su obrtnici i trgovci koji su se vodili u registrima. Oni su plaćali godišnji porez prema klasifikaciji općine (od 1 – 3 klase), te klasifikaciji djelatnosti (1 – 3 stupanj). Važna su bila osobna davanja kao što su zemljarina i glavarina te porez na klanje stoke i prodano meso u mesnici. Specifična su bila porezna davanja imućnijih građana koji su morali davati novac za odjeću Nacionalne straže i tjedne takse za gradnju cesta. Veliki prihod ostvarivao se i putem carina na uvezenu i izvezenu robu. Za svu trgovačku robu koja se uvozila u Istru plaća se carina od 4% od ukupne vrijednosti, ali za robu koja se uvozila iz područja pod francuskom upravom carina je iznosila 1%.¹²

---

¹¹ Isto, str. 138. – 143.

¹² Isto, str. 99.-106.

6.1. PRIHODI OPĆINE NOVIGRAD

Općina Novigrad svoje je prihode ostvarivala najviše putem poreznog sustava koji je administrativni aparat ostvarivao doprinosom i razrezom poreza za svaku iduću godinu. Porezni sustav bio je veoma složen, a obveze su sa vremenom postajale sve brojnije. U Novigradu nisu postojale nikakve unutrašnje rezerve novca tako da se u velikom dijelu sa naturalnih prešlo na novčana davanja. No, to se vrlo brzo iscrpilo tako da se stanovništvo počelo koristiti u javnim radovima, vojnoj službi te koristiti malobrojne proizvode njihovog privređivanja. U stjecanju općinskih prihoda i zakupi su bili od posebnog značaja. U zakup se davala razna zemlja, ponajviše pašnjaci. Također, vrlo često su se u zakup davale razne zone za ribarenje, maslinici, vrtovi i slično, što je donosilo unosne prihode. Obveza osobnog davanja također se plaćala u novcu. Plaćala se u dva dijela: jednog koji je pripadao državi i drugog koji je pripadao općini. Uz osobna davanja vlasnici zemlje plaćali su i porez na zemlju.¹³

7. KOPNENI PRIJEVOZ I VEZE

Nema puno podataka o prometu i vezama kopnenog djela istarskog poluotoka. Postojao je jedan trgovački pravac, odnosno trgovina govedom Pazinske grofovije i bivše mletačke Istre. Smatra se da se razvio nakon rujna 1810. godine kada se u mletačkoj Istri ukinula porezna obveza na prodaju goveđeg mesa zbog nekontroliranog izvoza jer je postojala mogućnost da dođe do istrebljenja volova što bi značio novi udarac za poljoprivredu.¹⁴

Postojala je potreba za popravkom i izgradnjom cesta. Postoje podaci da je oko 1806. godine postojala cesta Trst – Kopar – Buzet i cesta iz Pule do Vodnjana. Na području sjeverne Istre moglo se putovati samo konjem, a na južnom dijelu to se moglo zaprežnim kolima. Austrijska vlast nije pridavala važnost izgradnji cesta. Radi gospodarskih interesa smatralo se važnim napraviti cestu Trst – Pula, ali to je bilo preskupo. Za Francuske uprave počela se graditi cesta Pula – Pazin (1812./1913.) te Pula – Plomin (1813.).¹⁵

---

¹³ Isto, str. 117. – 121.

¹⁴ Isto, str. 106.

¹⁵ Isto, str. 106. – 110.

Poštanska služba bila je organizirana na bazi pješaka – poštara. Kod prenošenja telegrafa koristio se konj. Poštanski uredi nalazili su se u Rovinju, Puli, Buzetu i Labinu. Poštari su nosili francuske oznake i uniforme s natpisom „Pisna pošta Ilirske provincije“. Pošta je razmjenjivana gotovo tri puta u tjednu, a iz Trsta pošta je dolazila svaki dan. Vozna pošta za prijevoz ljudi i robe je išla jednom tjedno.¹⁶

7.1. CESTOVNA MREŽA, TRGOVINA I EKSPLOATACIJA ŠUME NOVIGRADSKE OPĆINE

Cestovna mreža Novigradske općine bila je veoma razgranata, a kretala se u smjeru povezivanja kontinentalnog djela s onim obalnim, što se posebno odnosilo na općinsko središte Novigrad, ali i na važne izvozne luke Dajlu i Piscine. Općina se povezivala i sa susjednim općinama kao što su Buje, Umag i Poreč. Najznačajnije ceste bile su one koje su povezivale hrastove šume s lukama izvoznicama. Takav primjer su ceste iz šume Kavaljer koja je vodila prema Dajli i cesta iz šume Brombolis koja je vodila u Piscine. Važan je bio i pomorski promet kojim su odlazili i dolazili tržni viškovi te su tim putem ribari svakodnevno bili u potrazi za hranom i navedenim tržnim viškom.

Najčešći predmet trgovine i najznačajniji tržni viškovi bili su: ogrjevno drvo, vino i ulje koji su se u najčešćim slučajevima prodavali na obližnjem tršćanskom i venecijanskom tržištu. U unutrašnjosti općine najviše se trgovalo prehrambenim artiklima kao što su meso i riba.¹⁷

Hrastove šume bile su prirodno bogatstvo Novigrada i Brtonigle jer su debla još od Mletačke Republike korištena u brodogradnji i graditeljskim potrebama. Eksploatacija šuma započela je krajem 1809. godine, a izvozne luke iz novigradske općine za talijansku kraljevsku mornaricu u Veneciji bili su „Carigadori“ Dajla i Piscine. Eksploatacijom šuma bio je obuhvaćen velik broj ljudi s područja Brtonigle i Novigrada čija je zadaća bila da određuju stabla za sječu, prate sječu, prijevoz do ukrcajnih luka, ukrcaj u brodove te da se brinu o sigurnom transportu do Venecije. Obitelji koje su posjedovale volovsku ili konjsku zapregu bile su dužne prevoziti hrastove trupce. Navedena obaveza nazivala se „caratada“ te je opterećivala seljačko stanovništvo jer su porodice nobila često uspijevale osloboditi se obaveza ili su plaćali drugima da to izvrše umjesto njih.

---

¹⁶ Isto, str. 110. – 111.

¹⁷ Isto, str. 121. – 125.

Takve česte obveze prijevoza hrastovih trupaca opteretila su stanovništvo, te je dolazilo do otpora i izbjegavanja obveza na načine da su pronalazili isprike da su bolesni, da su zaprežna kola razbijena ili da nemaju konope i slično. Osim navedenih otpora prijevoz drva pratile su i prirodne nepogode kao što su nevrijeme, jaka kiša te bujice.¹⁸

8. ZDRAVSTVENE PRILIKE

Organizaciju zdravstva na istarskom području posebno je regulirao Napoleonov dekret izdan 5. rujna 1806. godine. Ustanova koja je imala najvažniju ulogu u organizaciji zdravstva bile je tzv. Direkcija „zdravstvene policije“ podređena izravno ministarstvu unutrašnjih poslova, a djelovala je u tri najvažnija sveučilišna centra Talijanskog kraljevstva (Pavia, Bologna, Padova). Za ove prostore najvažnija bila je direkcija u Padovi koja je imala nadležnost u svim okruzima bivših mletačkih posjeda u koje je spadao i veliki dio Istre. U nadležnosti navedene institucije bila je i naobrazba liječnika, ranarnika, ljekarnika, primalja te prodavača lijekova. Zadatak navedene institucije bio je da u roku od oko tri mjeseca utvrde točan broj osposobljenog medicinskog osoblja na području svoje nadležnosti. Osobe koje su svoju dužnost stručnjaka za medicinu obavljale više od deset godina nisu potpale pod navedeni nadzor te su dobivale službeno dopuštenje za daljnji rad. Unatoč navedenoj činjenici za nastavak službe morali su izdvojiti određenu sumu novca. Oni koji nisu posjedovali diplomu te tako ni dopuštenje za rad, a obavljali su ranije navedene dužnosti strogo su se kažnjavali te im je posebnim dekretom zabranjen daljnji rad.

Za otvaranje novih zdravstvenih ustanova kao što su ljekarne bilo je potrebno dobiti dopuštenje nadležne zdravstvene komisije koja je imala obvezu obilaženja navedenih ustanova svake dvije godine te ujedno i njihova pregledavanja i ocjenjivanja. Organizacija zdravstva bila je organizirana kao kopнено zdravstvo (Sanita continentale) i pomorsko zdravstvo (Sanita maritima). Kopnenu zdravstvenu službu organizirala je tzv. Središnja uprava u prijestolnici na način da je u svakome okružnome središtu formirala posebnu komisiju koja je dalje osnivala svoje posebne komisije u svakoj općini. Djelovanje okružnih komisija od posebne je važnosti jer su bilježile i najsitnije detalje iz zdravstvenog života stanovništva s kojima su stalno bile u neposrednom doticaju. Stalnim bilježenjem za to nadležnih osoba informacije o zdravstvenim prilikama u određenom području ostale su sačuvane i do danas.

---

¹⁸ Isto, str. 126. – 138.

Pomorskom zdravstvenom službom upravljao je tzv. Magistrato sa središtem u Veneciji, a predsjedao je zdravstvenim vijećem koje se sastojalo od tri člana. Pomorska zdravstvena organizacija imala je i okružne zdravstvene komisije u svim gradovima na moru čiji su članovi često raspravljali i zdravstvenim pitanjima s magistratom u Veneciji.

U navedenom Napoleonom dekretu posebna se pažnja pridavala i organizaciji zdravstvene zaštite u izvanrednim slučajevima zdravstvene ugroženosti na pojedinim područjima bilo da se radilo o ljudima ili životinjama s namjerom da se na vrijeme suzbiju zarazne bolesti i epidemije. Propisano je bilo kako će se suzbijanje zaraznih bolesti i epidemija financirati iz državne blagajne što posebno govori o važnosti kontrole zdravstva radi suzbijanja navedenih epidemija. Važnost kontrole zdravstva vidi se i u činjenici da se dojava o pojavi neke epidemije posebno nagrađivala. Osim toga, navedenim su se dekretom određivale i još poneke pojedinosti u svrhu opće zdravstvene zaštite, a pravi primjer za to bila je stroga zabrana branja nedozrelog voća.¹⁹

8.1. BOLESTI LJUDI

Istra je često bila izložena raznim zaraznim bolestima i epidemijama, te je proživljavala stanja koja su djelovala kao demografske apokalipse. Iz faktografskih podataka sadržanih u arhivskim vrelima proizlazi da su za francuske uprave posebno opasne bile velike boginje koje se tada često javljaju u pojedinim predjelima Istre. Francuska uprava pridavala je veliki značaj bolesti velikih boginja. U Trstu je čak djelovao središnji komitet za cijepljenje koji je vodio brigu o organizaciji i provođenju cijepljenja kao i detaljne popise rođenih, cijepljenih, umrlih, unakaženih od velikih boginja, te druge podatke u vezi s tom bolešću.

Velike boginje pojavile su se krajem zime 1807. godine u blizini Brtonigle. Na to je područje trebao doći doktor iz Novigrada koji je uz liječenje i brigu o bolesnicima trebao i onemogućiti doticaje stanovništva sa susjednim mjestima i vršenje razmjene roba. Nakon suzbijanja bolesti trebalo je organizirati detaljno čišćenje kuća, bijeljenje soba, pranje odjeće, obuće i posteljine te provesti postupak fumigacije. Godine 1812. epidemijom velikih boginja bio je zahvaćen rovinjski okrug. Kako su provedene stroge mjere opreza, žrtve su bile male. U Istri je prvo cijepljenje protiv velikih boginja provedeno 1810. godine.

---

¹⁹ Isto, str. 183. – 190.

Provođenje cijepljenja bilo je praćeno raznim problemima jer je stanovništvo tome pristupalo s dosta opreza, a često je za njegovo provođenje nedostajalo i stručno osposobljen medicinski kadar. Općine su posebno pozivale pojedine liječnike i ranarnike na provođenje cijepljenja. U 19. stoljeću praksa cijepljenja je tek utirala svoj put u Istri, a za to su vrijeme od posebnog značaja bili i traktati koji su omogućavali da se stekne više znanja. Unatoč tome što se cijepljenje provodilo besplatno ta se bolest nije iskorijenila u prvoj polovici 19. stoljeća jer se stanovništvo nerado odazivalo cijepljenju zbog nedovoljne informiranosti i mogućnosti da shvate značaj cijepljenja.

Bolest koja je za francuske uprave nekoliko puta zaprijetila Istri bila je kuga. Velike mjere opreznosti poduzete su u jesen 1810. godine kada se epidemija pojavila u Španjolskoj, a osobito u proljeće i ljeto 1813. godine kada se pojavila na Malti i u nekim provincijama turskog carstva, a proširila se i na razne otoke i obale južnog Sredozemlja. Poduzete su mjere da se ta bolest ne proširi na Istru, Ilirske provincije te općenito Europu tako da su otvoreni lazareti za brodove koji su plovili prema obali sjevernog Jadrana i Istre. Do tada su na područje Istre djelovala samo dva lazareta. Jedan u Trstu, a drugi u Kraljevici koji su prihvaćali posade brodovlja i držali ih 40 dana u karanteni. Odlučeno je da te brodove mogu prihvaćati i luke u Piranu, Rovinju, Puli, Rijeci, Senju i Malom Lošinjku kao luke prve klase, iako nisu imale izgrađene klasične lazarete.²⁰

Tijekom prve i druge uprave Austrijanaca ostalo je zabilježeno dosta dokumenata o bolestima ljudi na području Istre, te o zdravstvenim službama i farmaciji što je evidentirano i u obliku tabela.²¹

8.2. BOLESTI ŽIVOTINJA I BILJA

Osim bolesti ljudi među stanovništvom stvarale su paniku razne bolesti životinja i biljaka. Jedna od bolesti životinja bila je bjesnoća pasa. Pojavila se na Žminjštini u rovinjskom okrugu u lipnju 1813. godine. U dokumentima je navedeno da je zaraženi pas došao iz područja Labinske općine te da luta poljima, brzo trči i stalno drži isplažen jezik. Tada je naredeno da se bijesan pas ubije kako bi se suzbilo širenje bjesnoće među životinjama, te prenošenje na ljude.

---

²⁰ Isto, str. 190. – 198.

²¹ Ivan ERCEG, *O zdravstvenim prilikama u Istri početkom 19. Stoljeća*, Vjesnik historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu, sv. 24, 1981., str. 175. – 221.

Istrom je harala i stočna zarazna bolest – epizootia bovina. Pojavila se krajem prosinca 1809. godine u općini Milje, u kontradama Caresana i Gabrovica te nešto kasnije i na području općine Umag. Prilikom takvih zaraza provodila se potpuna izolacija zaraženog mjesta, a zatim sanacija. Preko takvih područja nije se dopuštao prelazak stoke. Zabranjeno je bilo svim vlasnicima i čuvarima volova i krava da u svoje kuće, štale, sjenike u vrijeme epidemije prime bilo koju osobu, što se odnosilo ponajviše na mesare ili trgovce. Također, bio je zabranjen otkup stoke ili bilo kakva razmjena goveda. Za potpunu izolaciju zaraženog područja slalo se općinskog povjerenika na mjesto pojave bolesti.

Istarskom gospodarstvu, posebno poljoprivredi neprocjenjive štete činili su i razni insekti. O njima se u francuskom carstvu mnogo zna i stručno piše no te su spoznaje sporo prodirale do najširih masa stoga je odlučeno da se u obliku brošure obrade razne grupe kukaca i insekata koji napadaju poljoprivredne kulture i poduče seljake kako da ih unište.²²

9. SLUŽENJE U VOJSCI I NACIONALNOJ STRAŽI

Najteža obveza u vrijeme francuske uprave bilo je služenje vojsci. Vojnu obvezu bilo je gotovo nemoguće izbjeći. Iznimka su bile zdravlje i fizička nesposobnost. Redovito su regrutirali vojne obveznike prema popisima cjelokupno stanovništva Istre što je u većini slučajeva bilo na temelju matičnih knjiga, te su svećenici izdvajali muške osobe od 18 do 30 godina. Centralna regrutna komisija bila je u Koprju, a predsjednik regrutne komisije zakazivao je broj regrutiranih na temelju popisa svećenika. Postojali su slučajevi kad su svećenici namjerno izostavljali pojedine osobe, ali tad bi bili pozvani pred regrutnu komisiju gdje su morali opravdati svoje postupke. Od početka francuske uprave u Istri stanovništvo je teško prihvaćalo vojne obveze što je za Francuze bilo nerazumljivo jer su imali visoko mišljenje o svojem vojničkom sustavu. Isticali su da nigdje u svijetu vojnik nije toliko cijenjen i tretiran kao u Francuskoj, a vojni rok mu je trajao onoliko koliko je propisano. Francuski vojnici u Istri bili su upereni protiv nezadovoljnika režimom, razbojnika i lopova kao i za čuvanje obale od prodora Engleza s mora. Čuvari obale bili su topnici obalne straže i pripadnici Nacionalne straže gdje je bio regrutiran velik broj vojnih obveznika. Glavna vojna središta bili su Kopar i Pula, te su to bila mjesta s većim skladištima municije.²³

---

²² N. Šetič, n. dj., *Napoleon u Istri...str.* 183. – 207.

²³ Nevio ŠETIĆ, *Istra i Rijeka za francuske uprave s osvrtom na englesku obalnu blokadu* (u tisku)

9.1. ISTARSKI KRALJEVSKI BATALJON

Kraljevskim dekretom 31. svibnja 1806. godine bilo je propisano da se pripreme liste regruta radi formiranja Istarskog kraljevskog bataljona koji se održavao 30. lipnja 1806. U taj bataljon stupilo je 670 vojnih obveznika. Nakon formiranja Istarski kraljevski bataljon smjestio se u porečkoj općini čiji vojni rok trajao je pet godina, a u ratu bez ograničenja. Navedeni bataljon 1809. godine nalazio se u sklopu divizije Fontanelli i činio je dio desnog krila potkralja Eugena, a borio se na području Trentina u Carinzie, a kasnije i u pohodu na Španjolsku.²⁴

9.2. ČETA OBALNE STRAŽE

Nakon stvaranja Ilirske provincije duž istarske obale postavljene su čete koje su gradove u Istri branile topovima. Najveći razlog tomu bilo je englesko uznemiravanje istarskih luka. Čete su smjele pucati na neprijatelja samo onda kada su se htjeli iskrcati ili opljačkati brodove u lukama. U slučaju Novigrada mogli su pucati iz topova samo radi obrane gradske luke i Kanala – Antenal. Uniforma topnika bila je gotovo jednaka kao i uniforma Nacionalne straže, osim što su neki dijelovi bili različito obojeni. Dolame (mundiri) s rukavima i hlače bili su zelene boje, kratke dokoljenice i ovratnici crne boje kao i kod Nacionalne straže. Jedina razlika bila je u zavrtnicima rukava, epoletama i ukrasnim vrpcama koje su bile crvene.²⁵

9.3. SLUŽENJE U NACIONALNOJ STRAŽI

Nacionalna straža brinula je o sigurnosti svake općine, a organizirana je u lipnju 1807. godine. Nacionalna straža istarskog departmana spadala je izravno pod nadležnost istarske prefekture. Okupljanje se provodilo kada je to naredio komandant grada. Kada vojnik nije bio na dužnosti u slučaju da je vidio kakvu nezakonitu radnju nije smio postupiti dok se ne bi posavjetovao s nadređenima. Za vrijeme obavljanja dužnosti vojnik je potpadao pod vojne zakone, a u svim ostalim slučajevima pod civilne zakone.

---

²⁴ N. Šetić, N. dj., *Napoleon u Istri...* str. 153.

²⁵ Isto, str. 153. – 155.

U dokumentu izdanom u Kopru 1810. godine „Život i pravila vojnika u Nacionalnoj straži“ u 18 točaka reguliran je rad straži. Satove koje su držali oficiri trajali su od 19 do 21 sati, a podoficiri od 18 do 19 sati. Praktično rukovanje topovima i obuka obavljala se ujutro od 6 do 8 sati i poslijepodne od 17 do 18 sati. Svi pripadnici su se okupljali svakog prazničnog dana na gradskom trgu te su prisutvovali zajedničkoj obuci. Pripadnici Nacionalne straže nisu mogli svojevolumno napustiti dužnost čak niti otići na ručak, kući i slično. Kazna za takvo ponašanje bila je zatvor od 3 do 8 dana. Vojnici i oficiri izvan službe nisu smjeli nositi uniformu osim kape što je bio znak da ih ljudi prepoznaju i poštuju. Takva pravila su bila zbog očuvanja uniforme jer su je trebali imati 6 godina. Oružje su držali u oružarnici s drugom vojničkom opremom. Smjena Nacionalne straže vršile su se svakih 24 sata, ako to nije bilo drugačije određeno. U općinske straže regrutiralo se snažne i kršne muškarce između 18 i 50 godina koji su bili poznati po moralnim vrlinama. Predstavnici općinske straže bili su uglavnom iz općinskog središta. Zajedničko svim stražama bile su jedinstvene uniforme.

Uniformu čine: vojnička dolama (mundir) s rukavima sašivena od najkvalitetnijeg sukna, kožne hlače, čizme u zelenoj boji, kratke suknene dokoljenice i ovratnici crne boje. Uniforme su se šivale u Kopru po točnim mjerama za svakog pripadnika straže u Istri, a šivanje uniforma padalo je na teret općina, te bi za svaku pojedinu uniformu morali izdvajati 93,50 talijanskih lira. Služenje u Nacionalne straži često je siromašne seljačke slojeve dovodilo do ruba egzistencije jer su muškarci morali ići služiti vojsku, te je to najveći razlog izbjegavanja služenja u straži.²⁶

9.4. VOJNI BJEGUNCI

Za vrijeme francuske uprave u Istri pojavio se jedan od čestih problema s kojim se svaka vojska susreće, a to je problem dezerterstva. Dezerterstvo je vrlo kompleksno jer ukazuje na složenost vojne obveze, te odnos stanovništva prema služenju u tuđoj vojsci za tuđe interese. Prvi slučajevi dezertiranja zabilježeni su već 1806. godine kada su dva vojnika iz Dalmacije pobjegli iz svoje jedinice od kojih je jedan znao pričati talijanski i hrvatski, a drugi samo hrvatski. Zanimljivo je ako pogledamo životnu dob dezertera uočiti ćemo da se radi o mladim ljudima od 19 do 23 godine.

---

²⁶N. Šetić, N. dj., *Istra i Rijeka za francuske uprave s osvrtom na englesku obalnu blokadu* (u tisku)

Zanimljiv je dokument istarskog prefekta Angela Calafatia koji je uputio pismo općini Novigrad i drugim istarskim općinama u kojem je vidljivo da na području Istre nisu bile pokretane uobičajene potrage za dezerterima čime im je omogućen miran i nesmetan život. Optužuje da se novigradsku općinu da se drži vrlo pasivno u hvatanju dezertera, te zahtijeva od nje detaljan izvještaj koliko je dezertera uhvatila i što je učinila po tom pitanju. Neki vojnici ne samo da su pobjegli iz francuske vojske jer nisu htjeli služiti u vojsci nego su pobjegli Englezima. Uz pojedinačna događala su se i grupna dezerterstva. Ono što možemo zaključiti iz raznih dokumenata je da prema mjerama koje je francuska uprava poduzimala bilo je mnogo više dezertera nego što je navedeno. Išli su do te mjere da su svećenici dobivali upute gdje su na dnevnoj propovijedi trebali obavijestiti narod da je za svakog onog tko uhvati dezertera propisana novčana nagrada. Također, hvatanje dezertera bila je obveza svake općine. Zbog nagomilavanja problema francuska uprava izdala je dekret kojim je omogućila svim dezerterima da se u roku od trideset dana vrate u svoju postrojbu bez ikakvih kazni. Hvatanje dezertera bilo je uspješnije kada su se formirale posebne grupe iz redova nacionalne straže. Uz to bile su raspisivane i javne potjernice koje su nudile nagradu za svakog uhvaćenog dezertera. Kako bi potakli općine u hvatanju dezertera francuska uprava je objavila zakon da svaka općina iz koje potječe bjegunac kaznit će njegovu obitelj te tri najbogatije obitelji iz te općine na način da su bili dužni platiti novčanu kaznu od 300 franaka po dezerteru. No, to se nije moglo toliko provoditi zbog siromaštva istarskog puka. Problem dezerterstva pojavio se jer su mladići odbijali služiti u stranoj vojsci, te ginuti za tuđe interese tako da se unatoč navedenim mjerama i kaznama nije uspjelo u potpunosti spriječiti daljnje dezertiranje.²⁷

---

²⁷ N. Šetić, N. dj., *Napoleon u Istri...* str. 167.– 176.

10. ENGESKA OBALNA BLOKADA

Nakon mira u Tilzitu 8. srpnja 1807. godine rusko brodovlje prestaje s ratovima protiv Francuza, te se povlači iz Jadranskog mora. Njihovim povlačenjem nije se smirilo stanje u Jadranskom moru već aktivnost Rusa preuzimaju Englezi. Englesko brodovlje ušlo je u Jadransko more u većem broju te je započelo sistematsku organizaciju pomorske blokade, što se osjetilo od Istre do Boke Kotorske. Dolaskom engleskih ratnih brodova gusari su se stavili pod njihovu zaštitu, te je s tim nastavljeno s gusarskim akcijama. Mnogi dalmatinski brodovi pristupili su kao gusari Englezima, a povećao se broj i izvan jadranskih gusara. Osim drugih brodova gusari su napadali i primorska sela gdje su vršili pljačku, te su uzimali sve vrijedno što su našli. To nije imalo veze s vojnim operacijama nego s razlogom što su mnogi postajali gusari samo da se obogate na što lakši način. U mjestima u kojima su engleski gusari nailazili na velik otpor te nisu dobivali što su tražili od stanovništva prijetili bi im s tim da će zapaliti cijelo mjesto. Postojalo je nekoliko razloga koji su doveli do gusarstva: Austrijanci, a pogotovo svećenici poticali su narod protiv Francuza, ukinuta je Dubrovačka Republika (1808), te je započelo osvajanje Dalmacije. Svi navedeni razlozi dovodili su do nesigurnosti i nemira kod stanovništva. Engleska obalna blokada odnosno gusarenje u Jadranskom moru trajalo je u dva razdoblja. Prvo od 1808. do 1810. a drugo od 1811. do 1813. godine.²⁸

Englesko ratno brodovlje bilo je stalno prisutno u Jadranskom moru, a središte mu je bilo u Visu. Redovito su krstarili cijelim Jadranom pa tako i duž zapadne obale Istre. Englesko brodovlje kontroliralo je istarsko područje i ometalo u svim aktivnostima francuske brodove što je dovelo do pada trgovine i pomorstva. „Prema jednom popisu u razdoblju 5. rujna 1806. do 19. listopada 1809. Englezi su čak 30 puta opljačkali, oteli, zapalili i potopili brodove istarskih trgovaca, trgovaca iz ostalih dijelova Talijanskog kraljevstva (u kojem se tada i Istra nalazila), a i pomoraca drugih država.“ Osim engleskih gusara u napadima su znali sudjelovati i austrijski gusari. Englesko ratno brodovlje najčešće se nalazilo u blizini Rovinja i Poreča jer su to bila veća istarska sjedišta, ali su zaposjedali i manje istarske luke. U dokumentima se nalazi niz podataka koji se odnose na engleske napade kako na moru tako na kopnu. Tako je zabilježen jak napad engleske flote na rovinjsku luku, a nakon nje i na porečku luku. Uz luke Englezi se nisu bojali iskrcati i napadati istarsko kopno. To im je bilo omogućeno jer su austrijske trupe 1809. provalile u Istru, a engleska flota im je davala podršku s mora. Jedan od značajnijih napada bio je zaposjedanje grada Rovinja koje je kratko potrajalo.

---

²⁸ Vjekoslav MAŠTROVIĆ, *Posljednji gusari na Jadranskom moru*, Rijeka: „Liburnija“, 1983., str. 91. – 118.

Zanimljiv je konkretan primjer engleskih mornara koji je vidljiv u slučaju ribara Pietra Nidera kojega je presrelo englesko brodovlje. Uz to što je bio ispitan o francuskim trupama, njihovoj brojnosti i položajima, zaplijenili su mu ribu u simboličku nadoknadu u novcu. Kada je saznato da je ribar stupio u kontakt s Englezima bio je sproveden u četrnaestodnevnu karantenu zbog zdravstvenih mjera opreza. Mjera opreza bila je učestala, te je prilikom invazije Engleza na vodnjansko kopno cijeli područje rovinjskog okruga sprovedeno u karantenu. Karantena je bila vrlo pogubna za stanovništvo jer joj je onemogućavala bavljenje trgovinom i pomorstvom.²⁹

Većini primorskog stanovništva brod je bio glavno i jedino sredstvo privređivanja. Gubitkom broda pojedinci su dolazili u teško materijalno stanje. Neki su se obraćali francuskoj vlasti zbog naknade štete koju su pretrpjeli, ali su rijetki u tome i uspjeli i to samo u obliku djelomične odštete. Stanje na moru bilo je vrlo loše za sve, ali još više za stanovnike primorja i otoka, te je to rezultat uspješne engleske blokade. Mnogi gusarski brodovi uz osnovne zadatke blokade vršili su velike pljačke stanovništva, te su obje strane (francuska i engleska) u svoje posade regrutirali većinom domaće stanovništvo. Zbog toga je na primorju nastalo opće nepovjerenje, a pogotovo prema muškarcima s otoka jer se u svakom gledalo gusara ili pak sumnjalo u njih. Svaki otočanin koji je htio doći na kopno morao je sa sobom ponijeti potvrdu od svog župnika da nije gusar niti da je iz takve obitelji. Unatoč gusarskim akcijama i blokadama pomorski promet ostao je važniji i potrebniji nego kopneni. Za kopneni promet trebalo je imati dobre ceste, a njih je bilo vrlo malo te nisu bile sigurne. Iz tih razloga Francuzima je pomorski put ostao važan te sa manjim i brzim brodovima, ponekad i u konvojima, putuju Jadranom.³⁰

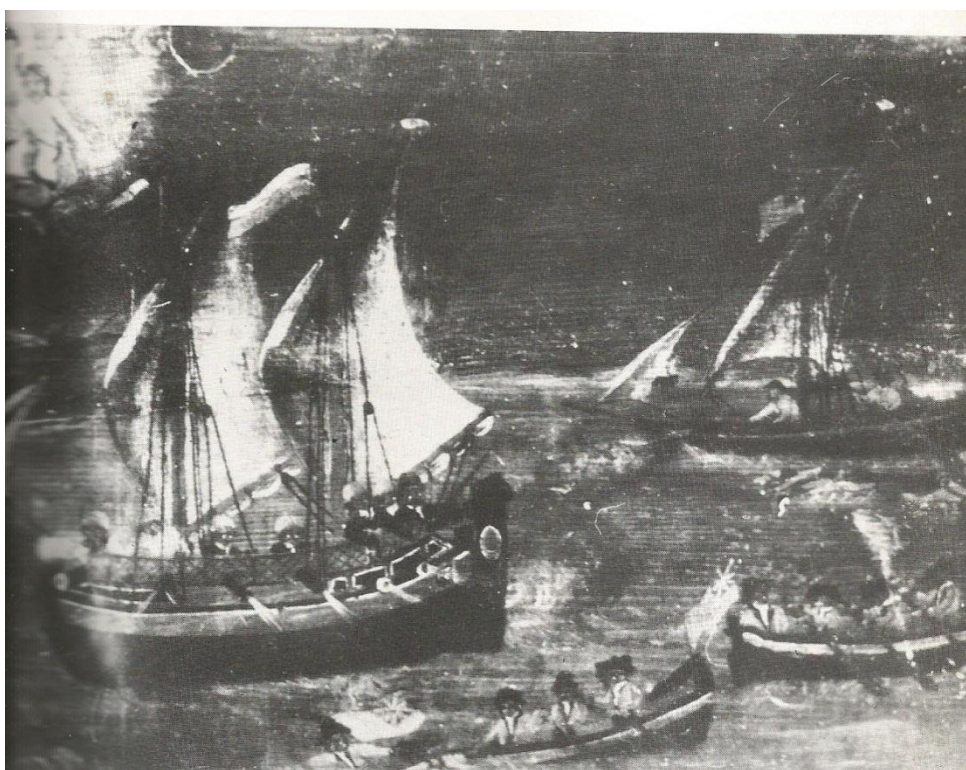
U drugom razdoblju engleske blokade od 1811. do 1813. engleska pomorska blokada bila je vrlo efikasna. Francuske oružane snage imale su smanjen brod snabdjevanja oružjem i municijom, te hranom i vinom. Tako i obalno stanovništvo koje je bilo u sve lošijem stanju. Englezi u ovom razdoblju blokadu provode na dva kolosijeka: redovnom kontrolom plovidbe pomoću jedinica svoje ratne mornarice i angažiranjem što većeg broja gusarskih brodova čije su zapovjednike ovlastili za izdavanje kosarskih (gusarskih) listova. Obalna blokada utjecala je i na urbanistički život primorskog stanovništva jer su se naselja počela graditi što dalje od obale, najčešće iza brda da budu što manje vidljivi neprijateljima.

---

²⁹ N. Šetić, N. dj., *Napoleon u Istri*...str.38- 49.

³⁰V. Maštrović, Nav. dj. str. 119. - 137.

Mladi mornari koje su gusari zarobili bili su zadržani kao taoci ili su tražili za njih otkupninu, ali dok bi čekali što će biti s njima iskoristavali bi ih za vrlo opasne poslove. Slali bi ih u prve redove, da se prvi penju na napadnute brodove. Oni mornari koji bi im se protivili pucali bi na njih. Engleska blokada obale postigla je potpun uspjeh na štetu Francuza, a i na štetu domaćeg stanovništva te je još veći problem bio što je većina tih gusara bilo domaće stanovništvo koje se međusobno sukobljavalo i pljačkalo vlastiti narod, te su najviše štete i patnje imali domaći ljudi i obala.³¹

Slika 4: Oružani sukob između francuskih (lijevo) i engleskih (desno) gusara uz našu Obalu oko 1809.(Pomorski muzej JAZU u Dubrovniku)

---

³¹ Isto, str. 139. – 180.

11. ZAKLJUČAK

Na kraju ovog rada možemo zaključiti da su u tom kratkom razdoblju istarske prošlosti od 1805. do 1813. godine prikazane mnoge teme i pokazani mnogi problemi praćeni stalnim promjenama koje su se u Istri provele kao reforme dotadašnjeg istarskog društva. Istarsko društvo, ali i sam prostor doživio je mnoge promjene u svim područjima. Sve te promjene bile su praćene stalnom napetosti, nemirima i nezadovoljstvom kojima je dodatno doprinjela prisutnost Engleza koji su vršili obalnu blokadu istarske obale. Englezi su bili toliko snažni da su uspjeli slomiti istarsko pomorstvo i trgovinu, te su napadali istarske obalne gradove i činili ogromnu materijalnu štetu. Dodatnu napetost i otpor Francuzima stvarala je regrutacija muškog dijela stanovništva. Njihovim odlaskom u vojsku obitelji bi ostajale bez muške radne snage, a dodatan otpor pružali su jer nisu htjeli služiti u francuskoj vojsci. „Među podanicima Ilirskih provincija bilo je mnogo i nezadovoljstva. Negodovali su ponajprije oni koji su bili lišeni dotadašnjih privilegija. A negodovali su manje-više i ostali zbog novačenja i iscrpljujućih poreza. Dužnost generalnog providura obavljao je maršal Marmont do veljače 1813. Otada su Ilirske provincije ušle u zadnju godinu svog postojanja. Njihova je središnja uprava u toj godini premještena iz Ljubljane u Trst, i tu je dočekala svoj kraj (1814.).“³²

Ovim radom bolje smo upoznali kratko razdoblje istarske povijesti što je imalo utjecaj na daljnji tijek života u tom smislu.

---

³² Mirko VALENTIĆ, *Povijest Hrvata: Od kraja 15. st. do kraja Prvog svjetskog rata*, „Školska knjiga“, Zagreb, 2005., str. 348. – 353.

12. LITERATURA

- Benussi, Bernardo, *Povijest Pule u svjetlu municipalnih ustanova do 1918. godine*, Pula: Žakan Juri, 2002.
- Centar za povijesna istraživanja – Rovinj, *Istra kroz vrijeme*, Rijeka: Talijanska unija – Rijeka, 2009., str. 433. – 435.
- Erceg, Ivan, O zdravstvenim prilikama u Istri početkom 19. Stoljeća, *Vjesnik historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu*, sv. 24, 1981., str. 175. – 221.
- Marmont, Maršal, *Memoari*, Split: Logos, 1984.
- Maštrović, Vjekoslav, *Posljednji gusari na Jadranskom moru*, Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1983.
- Matutinović, Lujo, *Ogled od ilirskim provincijama i Crnoj Gori*, Zagreb: Školska knjiga, 2009.
- Valentić, Mirko, *Povijest Hrvata: Od kraja 15. st. do kraja Prvog svjetskog rata*, Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 348. – 353.
- Šetić, Nevio, *Napoleon u Istri. Istra za francuske uprave 1805.-1813.*, Pula: Istarska književna kolonizacija Grozd, 1989.
- Šetić, Nevio, *Istra i Rijeka za francuske uprave s osvrtom na englesku obalnu blokadu*, (u tisku)
- Šetić, Nevio, *Prilog poznavanju ekonomskih odnosa u Istri, Rijeci i Kvarnerskim otocima za Francuske uprave (1805 – 1813)*, Pazinski memorijal, Pazin: Istratisak, 1990., str. 27. – 39.

<http://hrcak.srce.hr/file/141787> (pristupljeno 31.08.2015.)

SLIKE PREUZETE IZ:

Slika 1:

https://www.google.hr/search?q=ilirske+provincije&biw=1280&bih=699&source=lnms&tbm=isch&sa=X&sqi=2&ved=0CAYQ_AUoAWoVChMIhNPAhaahxwIVS74UCh0wbQC5#imgrc=euBE0UzFKqRZUM%3A (preuzeto: 11.8.2015.)

Slika 2: Šetić, Nevio, *Napoleon u Istri. Istra za francuske uprave 1805.-1813.*, Pula: Istarska književna kolonizacija Grozd, 1989., str. 26.

Slika 3: Šetić, Nevio, *Napoleon u Istri. Istra za francuske uprave 1805.-1813.*, Pula: Istarska književna kolonizacija Grozd, 1989., str. 96.

Slika 4: Maštrović, Vjekoslav, *Posljednji gusari na Jadranskom moru*, Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1983., str. 97.

13. SAŽETAK

Kratko razdoblje istarske prošlosti od 1805. do 1813. godine označeno je kao razdoblje francuske uprave. Unatoč tome što se radi o veoma kratkom vremenskom razdoblju bogata arhivska građa omogućila nam je uvid. Francuska vlast u Istri provela je mnoge reforme, odvojila je sudsku vlast od političke i gospodarske, uvela porezni sustav, ukinula mnoge bratovštine. Ono čemu je francuska vlast posvećivala pažnje bilo je služenje u vojsci i Nacionalnoj straži kako bi organizirali vojni sustav i osigurali javni red. Tijekom svih godina vladavine dolazilo je do stalnih englesko-francuskih sukoba jer su Englezi napadali istarsko kopno. Sukobi su najviše pogodili istarsko stanovništvo jer je došlo do pada trgovine, pomorstva i gospodarstva općenito, a svemu tome doprinijela je pojava gusara koje su Englezi podržavali.

14. SUMMARY

Brief period of Istrian history, from 1805. till 1813. year, is marked as a period of French government. Despite the fact that it was brief period of time, rich archive structure enabled us insight. French authority had implemented many reforms in Istria, such as dividing judicial power from political authority and economy, they had installed tax system and had abolished many fraternities. They had especially paid attention to military service and National guard, in order to organise military system and assuring public order. Over the years of governance, several English – French affairs occurred, because Englishmen had been attacking Istrian land. These affairs had mostly affected Istrian populace because it had caused collapse of trade, marine and economy in general, and all of these occurrences did pirates' bit, and Englishmen had supported pirates.